

ILKKA MALMBERG
Kuottus VILLE TIETÄVÄINEN

Rauhan ja vihan Suomi

Toimittaja Ilkka Malmberg etsi paikkakuntia, joissa ei ole koskaan sodittu.
Hän löysi kaikkialta taisteluita, pommituksia ja aseellisia selkkauksia
- ja kansanmurhan, josta on oltu hiljaa puoli vuosisataa.

Alun perin se oli kevyt kesämaida: Missä päin Suomea ei ole koskaan sodittu? Missä on rauhan Suomea? Vähän mukava aivovoimistelua historiaa kiinnostuneille. Ja kesällähän ihmiset matkustelivat ympäri Suomea, evätkä kaikki he vieraila paikkakunnalla vain kebabia, pomppullinnsa tai teetä myymään.

Mutta joudunkin samoihin vesiin. Tässä yhteiskunta-essassa on tehty mielikuvituksellisia julkmuksia vähän joka paikkakunnalla.

Verilyö on väkivänsä, ja mitä suomalaisin.

Otetaan esimerkiksi viehättävä Hailuoto. Ylläpiden saari Oulun kupeessa tulee mieleen ainakin kun radion *Meritiedä*-puhutaan tuulesta Marjanneesta. Se on Hailuodossa. Silloin muistaa heikkaranat, majakan ja Perämeren levollisen horisontin.

Sitten lun Hailuodon murhaperjantästä.

Ymmärsin, että tästä ei tulisi kevyt kesäpäivä.

Mutta missä päin Suomea on historian mittaan saatu olla rauhaa? Heti piti silpaista pois koko Lappi. Vuosina 1944–45 peräntyytä sakalaiset marsivat läpi maakunnan, polttivat talot ja räjäyttivät sillat Oulu-joella Kilpisjärvelle. Tienvarret kylventiin milinoja täyteen. Vaitsuvannon kylä Kirtsen varressa säästy.

Ahvenanmaa? Kaikkea kansaa. Vaikka saaret ovat nykyisin demilitarisoituja eikä silkaläntien ruorten miesten tarvitse mennä armeijaan, Ahvenanmaalla on taistelu joka välissä, sillä se on räbisty ja kapinointi, ja välillä valloitetaan ja juurittun saarita kaiken elämän. Rantakalliot ovat olleet vertauskuvia.

Piskuisen Vottungun kunkain on tehnyt sotahistoriaa: jatkosota alkoi, kun neuvostokonet pommittivat siellä olleita suomalaisia aluksia 22. keskuuta 1941 kello 9.05.

Jollekin voi olla yllätys, miten pahasti Pohjanmaa on ollut sodan jälkeensä, ehkä eniten kaikista Suomen maakunnista. Sen kylät on poltettu ja röyrytetty. Suomen sota marsi läpi Pohjanmaan useaan kertaan, ja lähes kaikki sudon suuret taistelit käytiin siellä.

Pohjanmaan verrattuna nykyinen Itä-Suomi on pääsyt helpommalla. Viime sodan rintaamat jäivät uuden rantaan, mutta myös nykyisen itärajan kunnat ovat saaneet kärsiä pommituksista ja partisaaneista. Suomalaisella ja lomanaisella käytiin suuria taisteluja.

Hangossa taisteltiin myös. Etläranneikko on ymmärrettävästi ollut monen sodan näyttämönä: siellä taisteltiin Suomen sodassa ja kansalaisodassa, ja toisessa maailmansodassa pommitettiin sen kaikia tuomia. Joten sekin piti vettä jos rauhan Suomea.

Jäljellä oli epämieläräinen sokeita Suomi – kuin pizka, josta on ensin järjityt reumat.

Rauhanpizzasta katosi puolet vuoden 1918 takia. Koko Etlä-Suomi virtaava, Jämsällä ja Mäntyharjua myöten oli taisteluatunna vuona 1918.

Kymenlaakso lohjettiin tieteen piti. Sehän oli 1700-luvun lopussa rahaseutu, jossa **Kustaa III** kävi operatoitsensa.

Oulun seutu, Kalajoikilakko ja koto syrjäinen Suomen-

Pihtiputaalla ammuttiin apteekin ikkunasta läpi, mutta onneksi apteekkarit Akermanin ei osunut.

elin alue saivat kärsiä sissiosavassa ja sata vuotta myöhemmin Suomen sodassa 1808–1809. Silloin armeijat kolvasivat kaikki Kinnulat, Kyyjärvent ja Kärsämäet.

Mitä Rauhan Suomesta jäi jäljelle? Turun ympärillä? Ei, Suomen sodassa siellä yritettiin mahinnoissa monesta koosta.

Etlä-Savo? Mikkelille pommitettiin jatkosodassa tuusan mukaksi, Saimaalla on sodittu, Sulkavalla on otettu, Lep-päivirrata puhumattakaan.

Pohjois-Savo? Ällää naurattako, Kuopiosta ja Iisalmeista taiteitain kaksisataa vuotta sitten verissä päin. Kallavedellä on saanut soutuä henki kurkussa.

Eipä jäänyt paljon. Jatkosodan aikana pommitettiin 700:aa paikkakuntaa; joka kaupunkia, liikennesolmua ja satamaa.

Ja minne vainolainen ei ole osunut, siellä suomalaiset ovat surmanneet toisiansa. Missä on ollut tie, sillä on kulkeneet sotajoukot.

Lopulta rauhan Suomeksi oli ehdolla enää vähän toista-kymmentä kuntaa, kaikki maan keskiosissa.

Nyt alkoivat playoffit.

Pihtipudas näytti lupaavalla. Kunta on tunnettu keihäshenittäjistä ja *Kahdeksasta surmanluodista*. Se sijaitsee keskellä Suomea ja säästy vuosina 1808–1809, sillä kunnan tieta ei ollut.

Myös vuosi 1918 jäi nykyin heristelyksi nollia seuduilla. Paitisi Pihtiputaalla, 7. helmikuuta 1918 Pihtiputaan kirkonkylällä lähesty työvälentalon suunnasta useita reiki. Vartiossa ollut suojeluskuntalainen havautsi lähestyvää ja käski heitä pysähtymään. Miehet eivät totelleet vaan piskaisivat hevosiaan kovempaan vauhtiin ja jatkoivat kohti kirkonkylää. Valkoiset avasivat tulen, palattalilainen **Julius Jauhiseen** osui, ja hän putosi kuolleen reestä.

Aivan kunin millä hyvänsä tiesuulla Irakissa, Palestiina, Afrikassa.

Myöhemmin samana päivänä joku ampu kirkkomaasta apteekin ikkunan. Isovi meni läpäristä siällä liikkuneen apteekkarin **Akermanin** ohi.

Piivää nimettiin Pihtiputaan sodaksi. Joten ei Pihtipudasta oikein voi hyväksyä Suomen rauhansatamaksi.

Pielisen länsipuolella sijaitseva Juuka on myös ollut syrjässä. Sissipäälikkö **Olli Tiaisen** reketit eivät aivan ulottuneet sinne asti.

Mutta ei näissä Kolin maimessakaan saatu olla rauhaa. Kesäyö 1918 Juan Petrovarassa murhattiin puseeppi **Ali Tuuonen**.

Yhtä poliittista murhaa voisi ehkä katsoa läpi sormien, mutta nämä seudut olivat myös 1600–1700 luvun rutturisoinnista jalossa. Riehuvat luterilaiset lietoivat silloin pakokauhua ortodoksin keskuudessa ja ajoivat vääräsuukoiset itään. Juudoks poltettiin tassuina.

Keskisuomalainen Viitaasari oli pitkään vahvoilla rauhankieitaaksi. Kunta on tuolt valtavasta ABC-asemasta, jolla mino meistä pysähtyy tänä kesänä kaville ja pissalle.

Munkki temuttellessa voi uhrata ajatuksen sille, kunka täällä syövä sissimassa saatiin olla Herran kukkorassa. Rutto tosin löysi tänne tännekin, ja väkää on otettu sota-väkeen, mutta taisteluja ei ole ollut. Isovastahankinnat pitäjällä ilmeisesti säästy, evätkä Suomen sodan joutokaan kallempa Viitasaarelle asti.

Mutta isonvihan ajoilta löytyi hakakka, johon ruotsalaisten sissien tiedusteluryhmä joutui Viitasaarelle. Sissit ajoivat tiheensä no venäläisiä, mutta samalla sota päätti tahrima myös Viitasaaran kilven. Sori vaan, Viitasaari!

Etä Multia? Se on pieni kunta siinä Keuruun pohjoispuolella. Kunnassa järjestetään potkukelkkaillen MM-kisat, siellä on paljon karhuja ja vaakunassa iso kustainen.

Ei Multiaakaan. Paikallisten sotaveteraanien kokoamassa kirjassa kerrotaan, kunna 1943 puolitettiin Multian Nika-ranperälle laskevarjoilla kaksi desanttina, nainen ja mies. Nainen tavettiin Uuraisten tiellä käsialukua kadessä, missä kukaan kumpaan; hän oli uikkallut browningilla kaunpohtajana. Paikalle sattui tiepartio, joka ampuu desantit.

Haapamäki? Ei. Haapavesi? Ei. Haapajärvi? Ei. Reijärvi? Ei, ei, ei. Koko Kalajoikilakko kärsi isostavastasta.

Tervopöskin piti puodoja kärsiä. Se on oikeastaan tervalaisten oma vila, sillä kunnassa on poikkeuksellisen ahkerasti kerätty vanhaa tarina-sainiota. Se ei tietyksi käy dokumentina, mutta monessa tarinassa kerrotaan ”helmoortoin” tai ”tyröstöstön” ajoista. Täälläkin ei saatu olla rauhaa, vaikka ei ollut kuin ”jalakopaloja avaraan syvänmaihen läpi”.

Vesanto näytyi pitkään varmalta rauhantäijälä. Se oli järjityt sivuun Ruotsin ja Venäjän sodista syrjäisen aseman- ja ansioista. Kansalaisodastakin se selvisi puhtain paperin. Alkuvuodesta 1918 työväentalon litamat olivat tuotaneet niin hyvin, että hävettiin uudesta julkaisusta, jossa olisi hyvä esittää kuvamella. Työväenyhdistys huoletti lähinnä paikkakunnalle levinnyt korttipeli. Kiikheänä keuhko jouta sentään intohutti katkaisemaan puhelinjohtoon – ja siitä joutui miehiä vankileirille Kuopioon.

Mutta Vesantokun puosi, kun paikallishistoriaa selvisi, että se oli ainmoin ollut hämäläinen ja savolaisen erimiesten ritamasta. Vuosina 1441–1442 hämäläiset varliritivat savolaisen köyneen murhaamassa ja polttamassa. Hämäläisen ruuhtimaksi oli löydetty rauhansidontana. Tai oikeastaan ketu oli löytynyt sen omasta.

Savolaiset tas kartoivat, että hämäläiset olivat hakanneet heikkalaisia kappaleiksi ja syötäneet pelat koertina. Eikä pahimpia juttuja kuulemma lannat edes kerralla.

Lopulta jäljellä on kolme toisiansa kiinni olevaa kuntaa: Leivonmäki, Toivakka ja Hankasalmi. Ne sijaitsevat Keski-Suomen ja Savon rajalla. Tässä siis on sotaisen Suomeen rauhansalampäre.

Leivonmäki säästy ehkä siksi, että se oli meikän asunaton. Vielä 1700-luvun alussa siellä oli vain kymmenkunta suuta. Viime sotien aikana Leivonmäellä oli ilmalavoita-torni. Siellä näki, kunpa pommitukoluetta lensi kohti Jyväskylää. Leivonmäki päätti kuitenkin puolustaa kolmi-

kosta pois, sillä se liitettiin viime vuonna Joutsaan.

Jäljellä ovat enää Hankasalmi ja Toivakka.

Laulaja Arja Korisevan kotikunta on saanut olla rauhaa.

Vuonna 1918 siellä oli punakartti, mutta vailla aseita. Valkoiset kävivät pelottelemassa, ja yhden seinän läpi ammuttiinkin, mutta kehenkään ei osunut. Vankeja otettiin, mutta ”ilman erityisiä rikkäisyyksiä”. Ainakin viisi kuoli leirillä, ja yksi ehkä murhattiin, mutta se tapahtui muualla.

Toivakan napurisissa on ministeri Mauri Pekkarisen kunta Hankasalmi.

Hankasalmelaiset hermostuivat 1500-luvun lopussa so-tartain linnaleirin, joka oli heidän elättäväänä. Moni tarttiin muualle, ja liittyi viimastuneeseen kapinallisjoukkoon, jota keräilyä Mikkelin lähelle. Mutta kotiseudulla ei käyty taistelua.

Kansalaisodan uhrailan tilanne taas koettiin jo edeltävänä syksynä, suurlakon aikaan. Lakkoitoimikunta kuu-ki kirkonkylällä tapahtuneista levottomuuksista, ja viisi miestä lähti reisiinalla selvittämään asiaa palinallut liehuen. Mukaan otettiin makalta kaksi venäläistä sotamiestä, jotka näillä oli kiväärit. Mitään levottomuuksia ei löytenyt, mutta tulitit määräsivät kansakoulun silvettäpä. Samalla vapautettiin nurkasta rangaistuksen kärsivä oppilas.

Varsinaisia sotatapahtumia ei ollut. Työväenyhdistys piti pari voimisteluharjoitusta.

Sotiin on Hankasalmelta ja Toivakasta tietysti lähdetty, mutta siviilit, talot ja tavarat ovat kotoisudulla saaneet olla rauhaa. Tästä on muikin tyysii.

Ei käydi ratkaisemaan, kunnan kunnan historia on rauhallisella. Riidekkööt siitä keskenään.

Haaveitien rauhan Suomea oli kuitustunut kahden kunnan kokoiseksi läntiksi. Suomen kartta oli muuttunut juluudun maantieteksi. Lepoista keskisuonista paljastui raokkuisa – juri niistä samoista kunnista, joiden keskelläishorsausastemmoikkalaisi kuljeskelevat mansikoita napostellen.

Väkiavalla oli ollut äkillistä ja ylimoitotetta – ja tuho peruuatmatona. Kunin mäsänksä olisi liiskuttu jalan alle.

Palataan Hailuotoon, vanhaan kalastajajäljäl rauhaan: Hiekkä, majakka, horisontissa väreilevät merimerkit. Laiturissa köydet kalattavat alumiinimastoin. Tiira räkkä.

Täällä murhattiin yön ja aamun aikaan 800 ihmistä.

Vuonna 1714 Hailuotoon suoti kaksisataa venäläistä kasakkaa. He tunkeutuivat taloihin, jotka olivat täynnä säädetulleit pakolaisia, ja löivät asukkaat kuoliaiksi kirveillä. Talot röyrytettiin ja poltettiin, lapsista hyväkuntoisimmat sulattiin veneisiin mutta suurin osa tapettiin.

Katoastaapa. Hailuodon markkailuilla kerrotaan kylä-linertornista, kostekosta, talonpölköistä rakennus-perinteestä ja koristeikkalaisista. Mitä ei Suomen historian suurimmasta verilyötyistä. Ei saakaan.

Eurimekahan koskan ihan kättänteen, mitä tässä maassa isonvihan aikaan tapahtui?

Magnus Alopapes pilseiksi viipurilaisella kellarissa ja kirjoitti muistiin: ”14.6.1710 pääsi ryssä kaupunkiin.”

Karjalasta venäläiset jatkoivat Kainuuseen: Kajaanin, Paltamon ja Sotkamon. Kauhutarinat vihollisen käsiin jääneistä siviileistä kullivat joukkojen edellä.

Vuonna 1712 poltettiin Vehkalahdi, iskettiin Kerimäelle ja Juoluna Puumalaa. Seuraavana vuonna Venäjän sotajoukot kullivat läpi Uudenmaan.

Porvoo oli poltettu jo 1708, vain muutama rakennus oli sääilynyt. Kiinni saadut porvoalaiset oli kiduttuun hengellä. Täällä kertaa vierastettiin Pörsölingin pitäjää, Sipoota, Espoota, Nurmijärven, Tuusulaa, Mäntsälää ja Hollolaa. Asikkala poltettiin kokonaan. Pälkäneen viljojen jälkeinen ruhtinas **Goltz** myi oton soillatensa heikkäläisille Hauhon.

Sitten venäläiset asettuivat Porin, Turkuun ja Helsinkiin. Joukkojen vahvuus oli kasvanut peräti 2500:een. Jättäarmeija oli repinyt itä kaiken, minkei sä.

Venäjän miehityksen vuosi 1713–1721 on myöhemmin alettu kutsua Suomessa sisovikshaksi.

Kaosa ja pakokauhu vallitsivat. Ne siviileistä, jotka ehättivät, pakenivat Pohjanmaalle. Kolmevymmentätuhatta pakolaista onnistui pääsemään Ruotsin puolelle. Suomeen jääneet piiloutuivat metsiin ja piilopirtteihin.

Sota oli totaalisia, ja sen pääkohde oli siviiliväestö. Armeijoiden välisiä taisteluja oli vähän.

Auku tappaminen oli mielivaltainen, vailla järjestelmällisyyttä. Tapettiin ne, jotka eteen sautuivat: miehet, naiset, nuoret, vanhat.

Lapsiakin vangittiin ja järjestettiin julkisia tappajaisia, sillä pelotusvaikutus oli tarkesti: ruumit silvottiin, lyötiin seipäisiin ja jätettiin näkyville.

Seuraavaksi venäläiset ryhtyivät toteuttamaan tsariri Pietari Suuren antamaa määräystä Pohjanmaan työdel-lomaksi hävittämisestä. Maakunta piti tuhoita kullukeltovalomaksi kymmenen peninkulman levyvedä. Seymmärrettäin määräyskeksi, että koko väestö oli surmattava ja ryöstä ja ratskata siä mielin määrin.

Parissa viikossa Pohjanmaan tienvarret oli tuhotut Kokkan korkeudelle.

Hävityksiä järjestettiin myös Hämeessä, Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa. Välillä poltettiin Ahvenanmaa.

Venäläisjoukot kullivat yöllä Pohjanmaan jokivarsia hävittävän kylän ny synälle sisämaahan kunin pääsivät.

Siviilit piilottelivat nevolle ja metsiin rakennettuihin piilopirtteihin. Ne olivat hamaan kaivettuja kourusia, joissa monet menehtyivät kylmyään ja nälkään.

Ympäri Suomea on Piilokorja ja Piilokalliota, Kuoloja ja Murhasaaria. Ne kertovat tästä ajasta, jolloin Suomen salot ovat raikuneet itekusta ja parasta.

Vielä pahempaa: Tsaarilta tuli käsky ryhtyä Pohjois-Pohjanmaalla kansanmurhaan. Koko maakunta kunnat myöten tuli tehdä suomatomaksi: aikuiset oli tapettava ja lapset otettava orjiksi.

Pohjois-Pohjanmaan pitäjällä mustalle mullalle. Varsinaisen hehverti oli levittään Oulun seuduilla, juuri niissä kunnissa, jotka ovat nykyisin kuuluisia teknologiasaan: Oulunsaloa, Haukipudasia, Iissä, Kempelellä, Lumijoen, Tyrvällä, Temmeksellä, Limingassa, Siika-joella. Pahimmillaan pitäjien jäi jäänyt mitään.

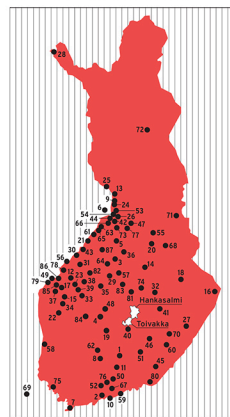
Hailuodosta etsitiin pakolaisia, ja sinne iskettiin murhaperjantain jälkeen vielä kahdesti, niin että saarella ei jäänyt mitään elävää.

Alkoi kidustusten aika.

Venäläisten sotaväki tarvitsi elintarvikkeita, eikä harvaan asuttava ma kennyntä siitä välttämään. Kotimaasta

■ RAUHAN SUOMI JÄI PIENEKSI

Suomessa on sodilla kaikkialla paitsi Toivakassa ja Hankasalmella. Numeroidut pisteet ovat tekstitissä erikseen mainittuja paikkakuntia.

1. Asikkala 2. Espoo 3. Haapajärvi
4. Haapamäki 5. Haapavesi 6. Hailuoto
7. Hanko 8. Hauho 9. Haukipudas 10. Helsinki
11. Hollola 12. Härmä 13. Il 14. Iisalmi
15. Ilmajoki 16. Ilomantsi 17. Isokyrö 18. Juuka
19. Jämsä 20. Kajaani 21. Kalajoiki
22. Kauhajoki 23. Kauhava 24. Kello
25. Kemi 26. Kempele 27. Kerimäki
28. Kilpisjärvi 29. Kinnula 30. Kokkola
31. Kuorijärvi 32. Kuopio 33. Kuortane
34. Kurikka 35. Kyyjärvi 36. Kärsämäki
37. Lahti 38. Lappajärvi 39. Lapua
40. Leivonmäki 41. Leppävirtä 42. Liminka
43. Lohja 44. Lumijoki 45. Luusijoki
46. Mikkelin 47. Muhos 48. Multia 49. Mustasaari
50. Mäntsälä 51. Mäntyharju 52. Nurmijärvi
53. Oulu 54. Oulunsalo 55. Paltamo
56. Pielarsaari 57. Pihlajavesi 58. Pori
59. Porvoo 60. Puumala 61. Pyhäjoki 62. Pälkäne
63. Raahelä 64. Reijjärvi 65. Salonen
66. Siika-joella 67. Sippo 68. Sotkamo
69. Sottunga 70. Sulkava 71. Suomalainen
72. Suventau 73. Temmes 74. Tervo
75. Turku 76. Tuusula 77. Tyrvänä
78. Uusikustanen 79. Vaasa 80. Vehkalahdi
81. Vesanto 82. Veteli 83. Viitasaari 84. Virrat
85. Vähäkylä 86. Vöyri 87. Viivieska

toimitettiin viljaa, mutta ei tarpeeksi. Kasakoista kehittyi erittäin taitavia piilopirttien etsijöitä, ja etsinnössään käytettiin muun muassa verkkoja.

Kiinni saadut piti panna kertomaan, missä ruokavarat ja omaisuus olivat. Usein kiduttetusta vedettiin tuskalikseksi roikkumaan sellä taakse sidottuista käsistä, joskus koko päiväksi. Välillä roikkuja ruokittiin. Tällä lailla ruokutettiin ouluista **Kaarina Matintytärtä**, liminkalaisia **Kaarina Eskontytärtä** ja Lappajärvellä **Taavetti Kärrnin Jaakko**-vaimia.

Ouluensalossa ruokutettiin talollinen **Simo Ervasti**; ensimmäisessä kerrassa hän selviyi, mutta toisessa kidutukseen hän kuoli.

Joitakin, jotka ouluensalosta pitkäa **Marjeta Erkin-tytär** **Laakista** hakattiin ja korvennettiin lisäksi palavilla vastoilta. Lopuksi hänet yönnettiin elävänä uuniin. Piika **Kaarina Kosunen** selvisi elävänä uunista vahdeltuaan tietävänsä ohratynnyrin kätköpaikan. Siinä ennen hän oli nähnyt äitinsä kuoliaksi kiduttamiseen.

Samaan käsitelyyn kuolivat muutamaa päivän kiduttuun leskivaimo **Anna Juhontytär** ja **Joose Salminen** lapsen leski **Pirkko**. Talollinen **Simo Muikku** ja talonpöytä leski **Liisa Nauaska** jäivät eloon kertomaan kidutuksesta. Jopa raskaana olevia naisia ruokutettiin ja ruokittiin, kun he saivat keskenmenon. Monilla paikkakunnilla on kertomuksia elävältä paistamisesta sekä pienellä liekillä palvaamisesta.

Pelotus- ja kuritukseen lisäämiseksi kidutukset tehtiin yleensä pareittain. Vuorona odottava kertoi silloin herkästi kätköpaikan sijainnin.

Joskus venäläiset käyttivät monipäiväisiä joukkokidutuksia. Pyhäjoen Yppärisissä kerättiin ainakin 120 henkeä, jotka vietiin vuorotellen Nissilän pakaritupaan kidutettaviksi. Kaikki kuolivat – jolleivät menehtyneet kidutukseen, heidät surmittiin sen jälkeen. Rääkkäysjuhlaa pidettiin myös Luumäellä, Ouluensalossa ja Kellossa.

Kertomukset murhista ja kidutuksista ovat peräisin käräjiltä, joita pidettiin venäläisten vetäytyttyä. Uhrien nimet ja yksityiskohdat kirjattiin talteen hämmästyttävän tunnollisesti, koska yritettiin vaikuttaa Ruotsin viranomaisiin korvausten saamiseksi.

Vierilöylyssä kuoli lueteleiden perusteella yli 6 000 pohjoispuhlaista.

Naiset tietienk raiskattiin. Ilmeisesti häveliäisyyssyistä näitä raiskauksia ei ollut tapana mainita, kun kerrottiin isonvihan julkumuksista.

Joukkoraisaukset olivat kuitenkin jo 1700-luvulla vielä sodankäynnin muoto.

Ouluhalset, liminkalaiset ja kalajoikeet kertoivat tavalla 1722, kuinka venäläiset sitoivat osapuilleen jokaisen kokonansa naisen ja raiskasivat tämän. Usein nainen sidottiin kiinni hevosjen ja juoksetettiin leirini sotilaiden yhteiseksi loksi.

Osa naisista kuljettiin Turun ja Porin seudun leireille. Onnekkaimmat lähetettiin kotiin heidän autetaan odottaa lasta.

Kotiseuduillaan naisia kohdeltiin sitten ryssänuhriina, ja heitä syrjittiin, samaan tapaan kuin rikokkaituja syrjittään nykyisin monin paikoin maailmassa. Kirkonkirjoihin merkittiin runsaasti syntymisiä, jotka olivat seurausta venäläisten joukkoraisauksista.

Säisän perheen isä tapettiin, ja lapsista vietiin Venäjälle

Marketta, Marja, Matti, Jussi ja Olli.

Sodan logiikka on, että törkään sinne, missä ennen sattu. Siis lapsiin.

Koska maa oli ryytety puitupuuksiksi, otettiin orjia, sekä omaan käyttöön että myytäväksi. Yksin isostakyröstä. Vähästäkyrystä ja Vöyristä venäläiset sieppivat runsaat 500 vankia, lähinnä 10–20-vuotiaita poikia ja tyttöjä. Erityisen haluttuja olivat lapset, sikäli kuin he olivat elinkelpoisia. Niitä kiertelevät keräämissä saalikseen niin miehistö kuin upseeritkin.

Laihalta, Ilmajoelta, Kuortaneelta, Kauhajoelta ja Kurikasta vietiin kaksisataa ihmistä, Vaasasta, Mustasaaresta, Uudestakalepseystä, Pietarsaaresta, Lapualta, Härmästä ja Kauhavalta kolmesataa. Kruunupyyssä otettiin alle sata ihmistä, lähinnä naisia ja lapsia, joista osa alle seitsemävuotiaita.

Orjia pyydystettiin ja kuljettiin kuin Afrikassa. Heitä vietiin sidottuina pitkinä kolonnina tai sulloittujen laivojen kannen alle. Ruoska läiskyi. Suomi on ollut Kongoo.

Joillain seuduilla, kuten Raahessa, Salossissa ja Siikajoella, venäläiset omistautuivat etenemään ihmisyryöstöille. Joillain toisilla paikkakunnilla keesytettiin murhaamisiin. Siikajoella vietiin Venäjälle kokonaisia sisarusparvia, joiden vanhemmat surmattiin: **Penttilät, Huhtalat, Tyntti, Niemet, Ryydit ja Häröt**. Saloisista vietiin **Juholat, Hannukselat ja Siniluodot**.

Sieppaukset on dokumentoitu, sillä oljojen rauhoittuina pitäjissä kerättiin Venäjälle vietiin nimistöjä. Niinpä tiedämme, että Limingassa murhattiin **Säisän** perheen isä vuonna 1715, ja lapsista vietiin Venäjälle **Marketta, Marja, Matti, Jussi ja Olli**.

Anna Matintytär Riikola oli viisivuotias, kun venäläiset veivät hänet Tyrnävän Ängeslävältä.

Kaikkiaan Venäjälle siepattiin 20 000–30 000 suomalaista, arvioi historiantutkija, dosentti **Kustaa H. J. Vilkkuna**, jonka kirjoihin *Viha* (2005) ja *Paholaisista* (2006) edellä olevat kertomukset perustuvat. Vilkkuna edustaa nuorta, 2000-luvun tutkijapolvoa, jota eivät ilkopoliittiset estot kammitsoi. Hänen tutkimustaan on kiistetty erittäin perusteellisesti, ja *Viha* valittiin vuoden historiatieteekseksi.

Yksin Pohjanmaalta on varmennettujen tietojen mukaan viety 4 600 henkeä, joista suurin osa lapsia, eniten vähän toisella kymmenellä olevia poikia. Heistä sai parhaallaan hinnan.

Vilkkuna kaivautui tutkimuksessaan kirjjein tuomiokirjoihin ja maakunnista lähetettyihin kirjjeisiin, luetteloihin ja valituksiin.

Hän sai havaita, että monet liioitteluiksi väitetyt kuvaukset pitivät palkkansa ja muun muassa raiskauksia oli hysysetyly.

Miehiä on Suomen historian synkein ajanjakso. Joski minun ikäiseni eivät tieneet siitä juuri mitään?

Katastrofin muisto on säilynyt yli vuosisatojen. Pohjanmaalla käytännöllisesti katsoen jokainen sukua joutui kärsimään kauhun ajoista, ja tarinoita kerrottiin polvesta polveen. Tarinat muutuivat, mutta niissä esiintyi nimijä ja paikkoja, joista monet ovat säilyneet myös dokumenteissa.

Suomen sodan (1808–1809) kokemukset olivat tyystin toisenlaisia: Venäjän armeija ei käyttänyt väkivaltaa siviiliväestölle kohtaan kuin polkikeuspaikkauksissa. Alkoi sodan vuoden mittaan varsin onnistunut yhteiselo.

Mutta isonvihan muisto säilyi, niin että kun 1920- ja 1930-luvulla nationalismin historiankirjoitus lävi akatemisissa piireissä nostattamaan ryssävihaa ikkaikeista vihollista vastaan, oli silliä kanssa muistissa hyvä kaikupohja. Samalla kerrottiin sankaritoina *kiekköistä* eli sisesteistä, jotka kävivät sotaa venäläisiä vastaan. Tosiassina väestö sai pelätä yhtä lailla näitä vapausotureita, joiden iskuja venäläiset kostivat siviileille ja jotka itsekkin ryöstivät kansaa esotista. ”Jos ei ryssä, sitten sissä.”

Toisen maailmansodan jälkeen isostavahitsoja oli sopimaton elämäniö. Puhetapaan kuoli maininta, että isovähiä oli käytetty äärioikeutteisissa tarkoituksissa, ja aina tuli huomauttaa, että isovähiin tuhoja on liioiteltu.

Tuon ajan historian oppikirjat ovat suurkupuaisa luettavaa. Esimerkiksi Mantereen–Sarvan vanhan *Keskikoulun Suomen historian* oli kustantaja uudistanut ”muuttuneiden historiallisten perspektiivien” mukaiseksi. Kirjan 22. painos vuodelta 1964 kuvaa isovähiin kauhujaa näin:

Maajottos- ja Kyngitysleollisuus kohosi entisestään, ja koettaa veroja uoatittin.

Monet suomalaiset pakenivat koeidetaan etäisiin metsiin rakennetuin piilopirtteihin, ja niille, jotka jäivät paikalle, oli maanviljelyksen harjoittaminen vaikeata, koska miehet olivat sodassa ja hevostetuttuina venäläisten kuljetuksiin. Melkoinen osa maata jäi kuitenkin syrjään häviötyksiltä ja eli verratun siedettävissä oloissa.

Sama kirja kertoo myös, kuinka Ruotsiin *paenneiden toimentulo saattoi olla vaikeaa*. Miehiä oli kirjan mukaan viety sotimaan Venäjälle, mutta orjuuteen vietyä kirja ei edes mainitse.

Ja pähimpia taisivat olla suomalaisia itse. *Naapurit saattoivat varastaa toisensa tavarakätköistä pahemmin kuin viholliset.*

Samassa hengessä oli kirjoitettu myös lukion oppikirjat, esimerkiksi Kuusmaa–Perälä: *Suomen historia* 1 (1968):

...väestö joutui ajan tapojen mukaan monenlaisen terrorin kohteeksi, vietiinpä täältä miesvähästä pakko-otolla Venäjän armeijaan, ja siivittäessä osanorukteen Venäjälle. Venäläisten ensimmäinen jylpäilikkö ruihinns Gollitsyn koetti tulla hillitä mellestelevaa armeijaansa, mutta suurin osa kansan valtuksista ei päässyt hänen tietoonsa. Suomen jääneiden sissiosastojen toiminta ärsytti miehittäjiä kostamaan kärsimisiä takaksut siviiliväestölle, jonka ainoaksi pelastuskeinoksi jäi monin paikoin hakeutuminen korpimaiden piilopirtteihin. Siellä oli mahdollisuus olla turvassa, kun venäläiset paikka paikoin syrjyttivät kylä palamaan tai muuten tuhosiivat rakennuksia ja viljelpohjia. Myöhemmin olot rauhoittuivat koko maassa.

Siinä koko isovähi vuonna 1968. Loppuiksi kerrotaan ohimenneen, että Venäjälle siirrettiin suomalaisia. Orjia-sanaa ei mainita, lapsista ei sanaakaan.

Uudemmissa, vuosituuhannen lopun oppikirjoissa ker-

rotaan, että venäläiset ryöstelivät kartanoita ja kirkkoja ja perivät raskaita veroja. Väki pakeni piilopirtteihin, ja pelototyö jäivät tekemästä. Kaupankäyntikin oli niin lamassa, että suolaala sai ostaa vain lusikkailin kerrallaan.

Vähän kuin Hitlerin Saksasta kirjoitettiin, että Kolmannessa valtakunnassa rajoitettiin juutalaisien liikkumisvapautta ja monet heistä joutuivat tuolatuoliseen ahdingkon paettuuna Yhdysvaltoihin.

Pohjanmaan hävitys ei ollut sotajoukkojen kuritonta mellestusta, vaan käskynantajat **Pietari Suuri**, Venäjän suuri uudistaja, ja myki nyky-Venäjän suurimmista sankareista. Samalla kun Pietari ensimmäistä **Keisaria**, hän loi totalitaristisen valtion perustaa, rajoitti yksilönvapauksia ja nujersi vastustajansa väkivallalla ja terrorilla.

Pietarin oma poika **Aleksei** pakeni isäänsä **Napoliin**. Pietari lähetti hänen perässä sieppaajat, jotka toivat pojan väkisin takaisin Venäjälle. Aleksei pakoettiin huopumaan kruunusta ja tunnustamaan kuuluvansa tsarasin vastaiseen salaliittoon, kavalatama äitinsä ja viitseenkymmentä muuta. Hänet kidutettiin kuoliakissa vuonna 1718.

Huikien Pietari Suuren hankkeista oli uuden pääkuppikon rakentaminen Suomenhallon pohjukkaan. Siihen hän tarvitsi orjia, ja niitä tuli nyt muun muassa Suomesta. He rakensivat suolle kirjain kangastuksia, Pietari.

Venäjän-orjuudesta palasi harva. Puhutaan 500–1 000 palaanesta. Suomalaisia oli kaikkialla: Pietaria rakentamassa, Uralilla, Siperiassa, Samaran rikkiakivissa, sotilaana Astrakanissa Persian rajalla.

Osa orjista myytiin edelleen. Viranomaisille tuli 1726 tieto, jonka mukaan Persian pääkuppikon sfahansissa oli tuhat suomalaista orjia. Määrä kuulostaa uskomattomalta, mutta suomalaisia kyllä tiedetään myydyt orjiksi Kirinin taataareille, turkkilaisille ja persialaisille, ja Ilmeisesti muutamaa heistä pääsi jopa palaamaan kotimaahansa. Yhlyveskassa, Vetelessä tai Lohtajalla saivat äidit koki loppuikänsä pohtia, missä lapset ovat, missä kunnossa ja missä oloissa.

Ajatus Venäjälle siepattua lapsista ahdisti suomalaisia sukupolvesta toiseen. Siitä tuli yhteinen traumattainen suomalaiskokemus. Sen vuoksi on ymmärrettävää, että **Topeliuksen Koulu** ja **tähti**-sadusta tuli niin suosittu, vaikka se on kirjoitettu 150 vuotta myöhemmin.

Sadun lapset, viisivuotias isovelji ja nelivuotias pikkusisko, ryöstettiin isovähiin aika Venäjälle. He päätyivät onnekseen hyvään perheeseen, seläistakkin sattu.

Kymmenen vuotiaan lapsen ilmoittivat hälavansa kotiin. Heille naurettiin: eivätkin he edes tien-

neet, missä päin Suomea koti oli. He muistivat vain koivun, jossa laulo lintuja ja jonka oksien lomasta löydettiin.

Satu perustuu selvästi **Topeliuksen** sukulaisten **Kristoffer Topeliuksen** tarinaan. Tämä siepattiin äidiltään 11-vuotiaana Muhokelta piilopirtistä ja vietiin Pietariin lähtösille. Vuosien kuluttua **Topelius** lupasi ja väelsi muuttaman muun suomalaislapsen kanssa auringonlaskun suuntaan. Hän löysi äitinsä satumatma Tukholmasta.

Sadun lapset karkasivat, väelsivät koko keään, kunnes tulivat maahan, jossa ihmiset puhuivat samaa kieltä kuin heidän äitinsä ja isänsä olivat puhuneet. Mutta miten löydettiin oikea koivu ja oikea tähti – koti?

”O!”, huokaisi tytöt, ”Suomi on niin suuri ja me niin pienet! Emme ikänä löydä kotiamme.”

Koko vuoden lapset etsivät kotiaan loituaan Jumalan varjelukseen. Lopulta, helluntain aattona, he tulivat paikkakuntaan, jossa palaneen talon paikalle oli rakennettu uusi. Siellä oli oikea koivu ja oikea tähti.

Koivun alla oli kaksi ristiä: lasten kahden kuolleen sisikon hauda. Surun murmat vanhemmat eivät tuntenet lapsiaan mutta kutsuivat heidät lapsensa ja sanoivat, että juuri tuon ikäisiä heidän siepattuun sisänsä olisivat nyt.

”Ettekö tunne meitä? Olemme tähän reidat kaipaamme, ja Jumala on ihmeellisesti johdattanut meidät takaisin tietä luoksemme vierasta maasta.”

Topeliuksen satu kävi terapiasta koko Suomelle. ■

Työnantajana vastuullasi on hoitaa myös tilapäisen työntekijäsi lakisääteinen eläketurva. Palkkasi sitten siivous- tai remonttipapua kotisi tai vaikkapa sesonkiapulaisen yritykseesi, hoidat hänen eläketurvansa jopa alle viidessä minuutissa.

www.vakuutakeikkatyo.fi